

□ ΕΥΡΩ: ΑΠΕΙΛΗ ή ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Όταν σχεδιάστηκε η οικονομική και νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), με την περίφημη συνθήκη Μάαστριχτ, οι πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν ήταν εντελώς διαφορετικές από τις σημερινές. Ο πόλεμος στον Περσικό κόλπο, η ενοποίηση των Γερμανιών και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, σε συνδυασμό με την φιλελευθεροποίηση των αναδυομένων αγορών, ήταν τα μείζονα γεγονότα που επηρέασαν την αρχιτεκτονική σχεδιασμού του ενιαίου νομίσματος. Οι διαφορές και οι αντιθέσεις των οικονομικών και πολιτικών συστημάτων των χωρών που θα συμμετείχαν στην νομισματική ζώνη δεν ελήφθησαν υπ' όψιν των τότε ηγετών ή υπέρ αισιόδοξα αυτοί πίστεψαν πως τα κριτήρια συμμετοχής του Μάαστριχτ θα επέφεραν την αναμενόμενη εξάλειψη τους και τελικά τη σύγκλιση.

Ίσως αν τα κριτήρια συμμετοχής στην ευρωζώνη, τηρούνταν από τις χώρες, να επιτυγχάνετο η σύγκλιση αλλά με πρώτη διδάξασα τη Γερμανία αυτά καταστρατηγήθηκαν και η τάση που επικράτησε στη συνέχεια ήταν η απόκλιση των επιπέδων ανάπτυξης και η διαφοροποίηση των παραγωγικών μοντέλων. Δεν χρειαζόταν τίποτα περισσότερο για να επέλθει η διάρρηξη της οικονομικής βάσης πάνω στην οποία θα στηρίζονταν οι λειτουργίες του ενιαίου νομίσματος. Οι αντιθέσεις μεγάλωναν, οι γέφυρες κατέρρεαν και διαφορετικοί οικονομικοί πόλοι χωρών ενδυνάμωναν και απέκλιναν. Ο πόλος του βορρά ισχυροποιήθηκε μετά την γερμανική ενοποίηση και απαίτησε από τον πόλο του νότου να αναγνωρίσει την ισχύ του. Αυτός ο τελευταίος μη έχοντας που αλλού να στραφεί για να καλύψει τις τεράστιες χρεωστικές του ανάγκες αποδέχτηκε τη γερμανική οικονομική ισχύ η οποία ευφυώς επιτυγχάνει ταυτόχρονα: και να μη διαλυθεί η ευρωζώνη και να χρησιμοποιεί τους εξαρτημένους νοτίους για να ισχυροποιήσει τη δύναμη της στο παγκόσμιο ανταγωνιστικό επίπεδο. Οι εξαγωγές της ενισχύονται λόγω της χαμηλής αξίας του ευρώ, τεράστιες μάζες κεφαλαίων συγκεντρώνονται στα χρηματοοικονομικά της κέντρα και οι μεγάλες εταιρείες της μεγεθύνονται ακόμα περισσότερο με την απόκτηση δικαιωμάτων εκμετάλλευσης των πόρων των νοτίων. Ταυτόχρονα βρίσκεται στην άνετη θέση να προχωρήσει σε αυξήσεις μισθών και ημερομισθίων των δικών της πολιτών έναντι των τρομακτικών μειώσεων των πολιτών του νότου. Κατάφερε έτσι ο πόλος των βορείων, (Γερμανία κυρίως) να επιτύχει αναίμακτα α) την ισχυροποίηση της οικονομικής της δύναμης παγκοσμίως, β) την πολιτική εξάρτηση του νοτίου μεσογειακού πόλου και γ) την βελτίωση της αγοραστικής θέσης των πολιτών του. Αφού οι χώρες αυτές είναι πλεονασματικές στους εξωτερικούς τους λογαριασμούς, έναντι των ελλειμματικών νοτίων, γιατί ένα μέρος αυτού του πλεονάσματος να μη ενδυναμώνει την οικονομική θέση των λαών τους.

Από την άλλη πλευρά κάνοντας καταχρηστική χρήση των ιδεολογικών και επικοινωνιακών τους μηχανισμών, προβάλλουν τους εαυτούς τους ως θύματα που συνεχίζουν να βοηθούν τους νότιους λαούς, δανείζοντας τους μεγάλα κεφάλαια, ανταποκρινόμενοι στην πολιτική επιταγή της αλληλεγγύης. Αλλά δεν ομολογούν ευρέως ότι τα δάνεια κεφάλαια είναι επιστρεπτά με τόκο μεγαλύτερο από εκείνον της δικής τους αγοράς και δεν αναφέρουν επίσης ότι οι επιχειρήσεις τους εξαγοράζουν με πολύ χαμηλό τίμημα τις κρατικές και ιδιωτικές επιχειρήσεις των νοτίων, (ΟΤΕ – Αεροδρόμια – οδικοί άξονες, κλπ.) με πολλαπλάσιες επιστροφές κερδών.

Είναι δε τόσο μεγάλη η πειθώς των επικοινωνιακών τους μέσων που το μεγαλύτερο μέρος της γερμανικής κοινής γνώμης για παράδειγμα, πιστεύει πως αυτοί, οι γερμανοί, πληρώνουν τους χρεοκοπημένους νότιους και δη Έλληνες για να μη καταστραφούν ολοκληρωτικά. Μάλιστα, κατά ειρωνικό τρόπο, η προπαγάνδα αυτή ήταν τόσο επιτυχημένη που εμφανίστηκε να είναι στα σκαριά ένα νέο κόμμα « της εναλλακτικής Γερμανίας» ή κάπως έτσι, ενός καθηγητή οικονομικών που φέρει χαϊδευτικά το όνομα Λούκι Λουκ, με μεγάλες προσδοκίες εισόδου στη γερμανική Βουλή. Για να αντισταθμιστεί όμως το νεοπαγές ρεύμα αυτής της αντίληψης το επίσημο γερμανικό πολιτικό σύστημα αναγκάστηκε, δια στόματος Μπόφινγκερ, συμβούλου της καγκελαρίου Μέρκελ, να δηλώσει όλως υπερήφανως πως η Γερμανία δεν έχει χάσει ούτε ένα ευρώ από τη κρίση στο νότιο πόλο της ευρωζώνης.

Για πολλούς οικονομολόγους, με πρώτο τον Π. Κγρούκμαν, ο τρόπος που σχεδιάστηκε και σχηματίστηκε το ευρώ ήταν πρόχειρος και καταστροφικός. Γι' αυτούς, όταν καλούνται να λειτουργήσουν κάτω από τους ίδιους ρυθμιστικούς οικονομικούς κανόνες, άνισα αναπτυξιακά οικονομικά συστήματα, τότε συσσωρεύεται ένα αιτιώδες αποτέλεσμα που κάνει ισχυρότερους τους ισχυρούς και ασθενέστερους τους αδύνατους. Επιπρόσθετα, η απουσία ενιαίου πολιτικού συστήματος (ομοσπονδιακού) διακανονισμών, αυξάνει το πρόβλημα της ανισότητας και δεν το απαλείφει. Φυσικά οι απόψεις αυτές αποκρούστηκαν από την τότε Ευρωπαϊκή Επιτροπή και χαρακτηρίστηκαν ως γραφικές, απαισιόδοξες, ανιστόρητες και παλαιομοδίτικες.

Σήμερα όλοι ομολογούν ότι αν δεν γεφυρωθούν οι αντιθέσεις των αναπτυξιακών επιπέδων μεταξύ των βορείων και των νοτίων, τα κεφάλαια θα συνεχίσουν να σωρεύονται στο βορρά απογυμνώνοντας την περιφέρεια, με συνέπειες που θα γίνουν αρνητικές και για τους μεν και για τους δε. Τα γερμανικά επιτόκια είναι αρνητικά λόγω ασφαλών εγγυήσεων, ο δείκτης Dax πάει να φθάσει τις εννέα χιλιάδες !, και οι γερμανικές εξαγωγές είναι μεγαλύτερες σε αξία από τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό ολόκληρο. Αν δεν προωθηθούν μεταρρυθμίσεις και στη γερμανική οικονομία τότε αυτή αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της υπέρ θέρμανσης και της υπέρ παραγωγής που αν αυτός τύχει και συνδυαστεί με τη μείωση των ρυθμών ανάπτυξης

των αναδυομένων χωρών και την εμφάνιση της κρίσης του νότου τότε όχι μόνο το μέλλον της ευρωζώνης αλλά και της Ένωσης, θα τεθεί σε απρόβλεπτο κίνδυνο.

Οι πολιτικές λιτότητας που εφαρμόζει η Γερμανία στο μεσογειακό νότο έχουν φθάσει στο όριο τους. Και πολιτικά η Γερμανία έχει καταφέρει να υπαρπάξει το σκήπτρο του αρχηγού. Αν συνεχίσει όμως να εφαρμόζει πολιτικές λιτότητας στα εισοδήματα και αφαιμάξης των πόρων των άλλων, τότε είναι πολύ πιθανό να ξυπνήσει τα απωθημένα ένστικτα αντισυσπείρωσης των ευρωπαϊκών λαών εναντίον της και να χάσει όχι μόνο την οικονομική ηγεμονία αλλά και να απειληθεί με πολιτικό απομονωτισμό.

Ήδη εντός του γερμανικού πολιτικού συστήματος άρχισαν να υψώνονται φωνές που αντιτίθενται στη συνέχιση αυτής της επεκτατικής πολιτικής έναντι των εταίρων. Οι γραμμές μετακινούνται εμφανώς και η αυτή θα αναγκαστεί να ενσωματωθεί εντός του ευρωπαϊκού πλαισίου ή το ευρωπαϊκό πλαίσιο θα αρχίσει να ξανασηματίζεται εκτός αυτής. Μόνο έτσι μπορεί να αναστραφεί και η τάση για επιστροφή στον εθνικισμό από ορισμένα κράτη / μέλη ή και να γίνει εφικτή η αντιμετώπιση αισθημάτων εθνικιστικής έξαρσης.

Από κάθε πλευρά γίνεται ορατό, ότι η κατάσταση στην ευρωζώνη δεν μπορεί να συνεχιστεί όπως έχει, ούτε για ένα επιπλέον χρόνο. Η ανακύκλωση των κεφαλαίων, η διάχυση των βαρών και η ενίσχυση των παραγωγικών συστημάτων των χωρών εντός ενός σχεδίου ευρωπαϊκού καταμερισμού εργασίας, είναι στρατηγικές που άρουν δυνάμει τις διαφορές στην οικονομική σφαίρα. Από την άλλη, η εμφάνιση των πολιτικών με σκοπό την πολιτική ενοποίηση και τη θεσμική ολοκλήρωση είναι το δίδυμο ισοδύναμο ευστάθειας που θα εξασφαλίσει το κοινό ευρωπαϊκό μέλλον.

Όταν προσεγγίζεται με τον τρόπο αυτό η κρίση στην ευρωζώνη, το ενιαίο νόμισμα, δεν περιέχει καμία ή ελάχιστη αυτοτελή σημασία. Ως μορφή χρήματος, στην μακροπρόθεσμη ανάλυση, διατηρεί την νομισματική ουδετερότητα. Εκφράζει δυνάμεις και σχέσεις παραγωγής αντανakλώντας την αξία τους και μόνο άφρονες πολιτικές νομισματικής προσφοράς από άφρονες ή ιδιοτελείς πολιτικούς μπορούν να ακυρώσουν την αρμονική σχέση τους. Και όμως και τέτοιους πολιτικούς είδαμε κατά τη δεκαετία του '00 και τέτοιες

πολιτικές. Αντί να φροντίσουν να εξισορροπήσουν την αξία του νομίσματος με τις δυνάμεις παραγωγής, αύξαναν την εσωτερική προσφορά χρήματος στηριζόμενοι στον εξωτερικό δανεισμό. Η πράξη αυτή αφού δεν ενίσχυε τις παραγωγικές δυνάμεις αλλά μόνο την ενεργό ζήτηση είχε ως ολέθριο αποτέλεσμα αφ' ενός την διόγκωση των εξωτερικών και εσωτερικών ελλειμμάτων και αφ' εταίρου την καταστροφή του εθνικού παραγωγικού συστήματος.

Οι Γερμανοί και οι άλλοι του βορρά, δεν φημίζονται για την ικανότητα τους στην οικονομική ανάλυση αλλά στην περίοδο του ευρώ δεν έκαναν τίποτα περισσότερο από το να πράξουν το αυτονόητο. Τήρησαν το πρώτο άρθρο της οικονομικής επιστήμης. Νόμισμα και παραγωγικό σύστημα κρατήθηκαν σε ισορροπία. Τεχνικά θα λέγαμε πως δεν έχασαν το σημείο τομής των καμπυλών IS –LM. Αυτό δεν προϋποθέτει ούτε ευφυΐα ούτε ιδιαίτερες ικανότητες πολιτικής οικονομίας. Απλώς αντανακλά μια παράδοση που θέλει να εξασφαλίσει την ισορροπία, την ισχύ και την επέκταση. Δεν μπορείς να κυριαρχήσεις πολιτικά αν δεν είσαι οικονομικά ισχυρός και δεν μπορείς να είσαι οικονομικά ισχυρός αν το παραγωγικό και νομισματικό σου σύστημα δεν βρίσκονται σε ισορροπία. Αντίθετα στους λαούς του νότου, το στοιχείο της κυριάρχησης έχει αλλοιωθεί, έχει αποσβεσθεί από την παράδοση τους. Έχουν περάσει πολλοί αιώνες από τότε που οι χώρες αυτές πραγμάτων την εθνική παρόρμηση για κυριάρχηση έναντι των άλλων. Σήμερα είναι περισσότερο επιρρεπείς στην οικονομική ακαταστασία, στον λαϊκισμό και στην άκοπη επίτευξη κέρδους. Το ευρώ τους έδωσε μία ευκαιρία πρώτης τάξεως για φθινό εξωτερικό δανεισμό και βελτίωση των υλικών όρων ζωής. Δεν την άφησαν να πάει χαμένη και για μία δεκαετία περίπου απόλαυσαν το όνειρο να θεωρούνται χώρες υψηλού εισοδήματος.

Η κρίση που ξεκίνησε από την Αμερική, μικρών διαστάσεων στην αρχή, αλλά που γιγαντώθηκε όταν έφθασε στο έδαφος της Ευρώπης, αποκάλυψε την σαθρότητα των θεμελίων του οικοδομήματος της ευρωζώνης. Τώρα δεν απειλούνται μόνο οι «άστατοι» του νότου αλλά και οι «συνετοί» του βορρά.

Είθε η κρίση στο νόμισμα να συνδυαστεί με την κρίση στο παραγωγικό σύστημα και αυτό με τη σειρά του να εμπνεύσει για μία νέα πολιτική και οικονομική αρχιτεκτονική, περισσότερο ευρωπαϊκή και λιγότερο εθνική. Άλλως η επιστροφή στον οικονομικό και πολιτικό εθνικισμό θα φέρει την Ευρώπη πίσω στις αρχές του εικοστού αιώνα.

Θάνος Πεδινός

Ειδικός Αναλυτής